

DUMITRU MATCOVSCHI, POETUL REÎNVIAT CARE NE-A READUS *BIBLIA* ÎN CASĂ

(Din discursul acad. Gheorghe Duca, președintele Academiei de Științe din Moldova, la Conferința consacrată scriitorului și acad. Dumitru Matcovschi, care, la 20 octombrie 2009, a împlinit 70 de ani)

Mărturisesc: îmi face o deosebită plăcere să fiu alături de Dvs. la această Conferință consacrată scriitorului, academicianului Dumitru Matcovschi, organizată de Consiliul Suprem pentru știință și dezvoltare tehnologică al AȘM și de Consiliul științific al Institutului de Filologie.

Omagiem o personalitate marcantă a literaturii și culturii noastre, o figură emblematică a Mișcării de Renaștere Națională, un stejar viguros, care se trage din neamul răzeșilor lui Ștefan cel Mare *de la Nistru, la mârghioară*, un Om vrednic, care a avut întotdeauna bărbăția de a lupta „de unul singur împotriva srâmbățărilor” istorice, precum avea să-l definească regretatul poet Victor Teleucă. Acad. Dumitru Matcovschi – poetul martir și omul Cetății – este astăzi alături de noi și-l salutăm, îl felicităm cu drag, exprimându-ne recunoștința pentru opera Domniei Sale, inclusiv pentru cuvintele frumoase spuse în *Imnul* templului științei și spiritualității din Republica Moldova – AȘM.

Poetul, dramaturgul, prozatorul, traducătorul, eseistul, publicistul, editorul de reviste culturale, Dumitru Matcovschi s-a impus în literatura și cultura română prin talent autentic, prin mesajul său nonconformist și prin spirit de sacrificiu, în semn de dragoste nemărginită față de neamul nostru și față de această palmă de pământ.

Pentru meritele sale incontestabile, scriitorul Dumitru Matcovschi s-a învrednicit de valoroase premii și distincții atât

din partea Republicii Moldova, cât și din partea României, țară care i-a recunoscut talentul literar și curajul civic încă în anul 1990.

Și totuși, cel mai de onoare titlu pe care-l poate deține o personalitate din domeniul literaturii este popularitatea în rândul cititorilor, recunoștința conaționaliilor. Din acest punct de vedere, Dumitru Matcovschi este un om fericit și un scriitor împlinit. Domnia Sa este Scriitor al Poporului. Un maestru al cuvântului, care s-a afirmat prin excelență în toate genurile literar-publicistice pe care le-a profesat.

Ca poet, Dumitru Matcovschi s-a impus pe linia melodicității, a cantabilității și armoniei eminesciene. Nu în zadar, una dintre cărțile sale de rezistență se numește *Melodica*. Poezia lui Dumitru Matcovschi, la fel ca și cea a prietenului său, regretatul poet Grigore Vieru, este cea mai cântată și, grație acestei minuni care se numește muzică, a devenit cunoscută lumii. Femeia și Dragostea constituie Grădina Raiului prin care autorul ne poartă dorurile, visurile și gândurile. Circa 200 de poezii ale lui Dumitru Matcovschi s-au contopit cu muzica și vor rămâne pururea în patrimoniul culturii neamului nostru.

Nu cred că există cineva în această sală, care să nu fi trăit clipe tulburătoare, auzind versurile: „*Bucurați-vă, prieteni, de prieteni și de frați*”, „*Sărut, femeie, mâna ta*” sau „*Sfântă ni-i casa cu focul ei veșnic din vatră*”, cântate de Ion Aldea-Teodorovici; „*Cu numele tău*” sau „*Hai pelinul floare de bărbat*”, cântate la debutul său de Nina Crulicovschi; „*Va fi cândva, va fi oriunde, / neapărat va fi, de aceea, / hai să vedem: ce vom răspunde, / noi am trădat sau nu ideea?*”, versuri din spectacolul *Sperietoarea*, cântate de Anastasia Lazariuc; „*Inimă de mamă, inimă de tată*” și „*Dincolo de ploaie, dincolo de dor / se întorc copiii la părinții lor*”, interpretate de Sofia Rotaru; „*Apără-mă, frunză de tei*”, versuri cântate de marele actor Mihai Volontir; sau din piesele muzicale: „*Toamnele, la Moldova toamnele*” și „*Trecută prin foc și prin sabie, / Fură, trădată mereu, / Ești floare de dor, Basarabie, / ești lacrima neamului meu*”, imn al Basarabiei cântat de Mihai Dolgan, Lidia Botezatu și legendara formație „Noroc”.

Acestea sunt doar câteva titluri sau refrene celebre datorite nouă de poetul Dumitru Matcovschi, care a colaborat de-a lungul anilor și cu cunoscuții muzicieni: Eugen Doga, Daria Radu, Ion Enache, Ion Suruceanu ș.a.

În aceeași ordine de idei, sunt concludente și aprecierile Domniei Sale făcute la adresa comunității științifice în versurile din Imnul AȘM: „Academia – neam și țară, / Academia – zbor înalt, / Academia – minte clară, / Academia – gând curat.”

Să menționăm aici că Dumitru Matcovschi este și un maestru al titlurilor. Drept mărturie ne stă numele popularei emisiuni *Focul din vatră*, realizată la Radio Chișinău de poeta Luminița Dumbrăveanu, care timp de trei ani ne-a ținut cu respirația întretăiată la aparatele de radio. Luminița mărturisea la Radio „Vocea Basarabiei” că titlul acesta, excepțional, foarte

semnificativ pentru rezistența din acest teritoriu este meritul prozatorului Dumitru Matcovschi, care are un roman cu acest nume, dar și un cântec înveșnicit de Ion Aldea-Teodorovici.

Rămânând la capitolul exemple, întâmplări din viață, care scot în evidență valoarea și originalitatea operei scriitorului Dumitru Matcovschi, voi menționa un fapt fericit pe care mi l-a povestit publicistul Vlad Pohlă. S-a întâmplat în vara anului trecut, în cadrul unui eveniment cultural de la Fălticeni, organizat la casele-muzeu „Mihail Sadoveanu” și „Ion Irimescu” de acolo. Era un public numeros și select și marea actriță Ninela Caranfil a fost invitată să susțină un recital de versuri. Actrița a început recitalul cu poemul *Doar femeia* de Dumitru Matcovschi: „*Mai regină decât floarea / doar femeia poate fi. / Mai adâncă decât marea / doar femeia poate fi...*” S-a lăsat o liniște cosmică, după care mulți au dorit să afle cine-i autorul, cine e acest poet-filozof, care a putut să scrie asemenea splendoare de versuri. Credeau că e vorba de un clasic al literaturii universale. Iar atunci când Ninela Caranfil le-a spus cu mândrie că este vorba de basarabeanul nostru Dumitru Matcovschi, aceștia l-au definit ca fiind un clasic român în viață. Felicitări, maestre!

Poezia l-a făcut celebru și fericit pe Dumitru Matcovschi, dar tot de la poezie au început și necazurile poetului cu regimul sovietic sau cu „stăpâni” și „spânii”, precum îi numește poetul pe asupritorii moldovenilor. În anul 1969, cenzorii CC-ului au interzis difuzarea tirajului cărții *Descântece în alb și negru*, au dat tot tirajul la cuțit și la ars. Constatăm, deci, că înainte de a fi poet-martir, Dumitru Matcovschi a fost cu adevărat un poet-disident, prigonit pentru puterea lirico-civică a poeziei sale, etichetată ca „naționalistă” și „antisovietică”. Dumitru Matcovschi a fost prima victimă a cenzurii și inculturii din RSSM, după

care au urmat alți pătimiți: Grigore Vieru, Petru Cărare, Gheorghe Cutasevici, Dumitru Moldoveanu. Probabil că anume acest destin dramatic al poetului D. Matcovschi l-a determinat pe acad. Mihai Cimpoi să-i definească poezia ca fiind „*un strigăt existențial*”.

Ca dramaturg, Dumitru Matcovschi, alături de Ion Druță, Aureliu Busuioc și Ion Podoleanu, au fost printre puținii scriitori din Moldova sovietizată, care au menținut un repertoriu național, într-un spațiu dominat de dramaturgia rusă. Pe atunci, dramaturgia clasicilor români era practic interzisă. Cu piesele acestor mari dramaturgi ai noștri au crescut, s-au format, și-au păstrat limba și conștiința națională câteva generații de basarabeni. Cred că dacă nu am fi avut noroc de aceste mari talente, de pâinea cuvântului lor, asimilarea populației băștinașe ar fi atins proporții înspăimântătoare.

Mereu ne vom aminti cu drag și nostalgie ce mare sărbătoare era pentru noi să mergem la spectacolele-eveniment ale lui Dumitru Matcovschi de la Teatrul Național: *Tata, Pomul vieții, Destinul, Abecedarul, Președintele*. Biletele se găseau cu mare greu, dar odată intrat în sală te simțeai ca într-o casă mare, ca într-o familie unită.

Grație și pieselor lui Dumitru Matcovschi s-au afirmat câteva generații de mari regizori și actori ai Neamului: Valeriu Cupcea, Dumitru Caraciobanu, Victor Ciutac, Veniamin Apostol, Ninela Caranfil, Viorica Chircă, Petru Baracci, Nicolae Darie, Ion Sandri Șcurea ș.a. Acum câteva zile, am primit în dar de la actrița Ninela Caranfil ultima carte a sa, *Nebănuita forță a scenei*, în care am găsit următoarele notițe: „...*fructuoasa colaborare a regizorului Veniamin Apostol cu dramaturgul Dumitru Matcovschi a fost o reîntoarcere la lume, la ființa și demnitatea noastră națională, la tot ce ne frământa, ne dureau, ne bucura; a fost o reîntoarcere la viață.*”

Dramaturgia lui Dumitru Matcovschi a avut întotdeauna o continuare în romanele sale, or, gândurile pe care nu le-a putut spune în piesa de teatru – gen mai concentrat, le-a continuat și le-a extins în proză. **În dramaturgia și proza sa**, Dumitru Matcovschi se manifestă ca un excelent autor rustic, cunoscător al sufletului țăranilor noștri, poate în mod deosebit – al țăranțuțelor. În dramaturgia sau în proza sa, Dumitru Matcovschi nu a încetat să dumnezeiască femeia, considerând-o mai puternică, mai rezistentă, ființă pe care s-a ținut de fapt satul și însăși țara.

Ca eseist și publicist, Dumitru Matcovschi s-a manifestat plenar la publicația *Cultura*, dar, mai cu seamă, la revista *Nistru*, pe care, în 1990, a redenumit-o în *Basarabia*, în semn de protest față de regimul sovietic care a interzis acest cuvânt. Începând cu anul 1988, redactorul-șef Dumitru Matcovschi a avut curajul și înțelepciunea să publice în revista *Nistru*, în premieră pentru noi, o seamă de opere – mai vechi și mai noi – de o importanță epocală pentru supraviețuirea noastră ca neam și creștini. Să amintim înainte de toate de eseu-program de renaștere a limbii române *Veșmântul ființei noastre*, scris de marele cărturar Valentin Mândăcanu, document devenit deja istoric, care a aprins flacăra Mișcării de Eliberare Națională.

După cel de-al Doilea Război Mondial, când sovieticii împușcau oamenii doar pentru simplul motiv că țineau în casă *Biblia* cu litere latine, Dumitru Matcovschi a fost primul care a publicat integral, număr de număr, Sfânta Scriptură, cu alfabet latin, deschizând astfel această Carte a cărților pentru tot poporul. Dumitru Matcovschi a știut că renașterea națională trebuie începută de la izvoarele sufletului, de la esența ființei umane, pentru a putea deschide ochii minții omului.

Dumitru Matcovschi a publicat opere interzise, precum *Doina* lui Mihai Eminescu, *Spovedania unui învins* de Panait Istrati, în care sunt descrise ororile comunismului și sălbăticia colectivizării forțate. A publicat versurile talentatei poete Magda Isanos. L-a readus acasă pe marele nostru scriitor și om politic Constantin Stere, prin publicarea integrală a romanului-fluviu *În preajma revoluției*, roman unicat în literatura română.

Scriitorul Anatol Ciocanu îl definea pe Dumitru Matcovschi ca fiind un „*os basarabean în care s-a înfipt cuțitul*”. Pentru curajul său, dușmanii Neamului nostru nu l-au iertat. La 17 mai 1989, la trei zile după ce câștigase mandatul de deputat pentru Sovietul Suprem (Parlamentul) al URSS, poetul Dumitru Matcovschi a devenit victima unui accident rutier absurd. Toată suflarea Neamului s-a rugat pentru salvarea poetului, care devenise un simbol al Libertății și Dreptății. Și Dumnezeu ne-a auzit rugăciunile, Dumnezeu nu uitase că anume acest poet a avut tăria să publice *Biblia* și să-și lumineze poporul înrobite. Dumitru Matcovschi a reînviat și pentru că misiunea sa pe acest pământ nu era încheiată. Domnia Sa mai avea încă multe a spune în cărțile ce au urmat și vor urma. Acest caz dramatic a constituit un test extrem de dificil pentru medicina națională, pe care l-a susținut prin excelență, grație mobilizării generale a medicilor. Conduși de academiștii Dimomid Gherman, Gheorghe Ghidirim, Constantin Țăbărnă, chirurgii și neurochirurgii noștri au săvârșit minunea de a-l readuce la viață pe marele poet, fapt pentru care le mulțumim din suflet.

Grigore Vieru i-a dedicat lui Dumitru Matcovschi una dintre cele mai frumoase poezii consacrate Limbii Române. Am în vedere poemul *Pentru ea (la Putna clopot*

bate), devenită un cântec tulburător, grație vocii și muzicii lui Ion Aldea-Teodorovici.

Iar poetul și publicistul Nicolae Dabija a dat *simbolului Matcovschi* o definiție magistrală: „Dumitru Matcovschi este unul dintre liderii noștri de Renaștere Națională, un drapel de suferință și un simbol: pentru vehemența cu care s-a înscris în bătălia pentru Limbă, Alfabet, Tricolor, Independență a fost condamnat de regim, fiind grav accidentat. Este unul dintre cei mai îndrăgiți fii ai Neamului, patima și sufletul lui.”

Odată cu publicarea volumului *Măria Sa Poetul*, Dumitru Matcovschi a introdus în circuit o nouă formulă de politețe literară, dacă doriți – a imprimat Poetului noblețea regească. În acest mod, mi-a dat un prilej fericit să închei împărătește acest cuvânt de omagiere:

Să trăiască Măria Sa, poetul Dumitru Matcovschi!

Să trăiască și Doamna Sa, Alexandrina Matcovschi, doctor în filologie, o strălucită cercetătoare a literaturii române din Basarabia!

Domnule academician Dumitru Matcovschi, vă înmănăm, din partea Consiliului Suprem pentru știință și dezvoltare tehnologică, Diploma *Meritul academic*, florile recunoștinței și vă felicităm din toată inima cu ocazia zilei de naștere, dorindu-vă multă sănătate, noi succese literar-publicistice întru realizarea idealurilor naționale, pentru care ați luptat o viață!

Academia de Științe a Moldovei vă aduce, totodată, un omagiu-surpriză: volumul *Poet și om al Cetății*, consacrat operei Dvs., care constituie cap de serie în noua colecție de carte *Personalități notorii*; vă dăruim, de asemenea, volumul *Bibliografia scriitorului Dumitru Matcovschi*.

La mulți ani, maestre!